

אחריות ממונה הבטיחות להתנהגות הבטיחותית של העובדים

מאמר לכנס ישומי ארגונומיה ובטיחות בתעשייה הישראלית, 5 בפברואר 2013

אבי הראל - ארגולייט

באופן מסורתי, המלחמה בתאונות מבוססת על הגישה הפרואקטיבית, שמחייבת פעילות מונעת ברמת המפעל וברמת הפרט. ברמת המפעל, אחריות ההנהלה היא ליצור תנאים שימנעו תאונות. ברמת הפרט, העובדים נדרשים לנהוג באחריות. על פי תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ממונים על הבטיחות) התשנ"ו 1996, התפקיד של ממונה הבטיחות, שהיה מוגדר בעבר כיועץ לענייני בטיחות, כולל כיום גם נושאים של איתור סיכונים, ריכוז אמצעים לשיפור הבטיחות, ודיווח על מפגעים. מתוך ריבוי הסמכויות, מהבחינה המשפטית, עולה גם האחריות האישית של ממונה הבטיחות וחשיפתו לתביעות בתחום הפלילי והנזיקין.

מחקרים של השנים האחרונות מראים שלא ניתן להסתפק בגישה הפרואקטיבית למניעת תאונות, מכיוון שההתנהגות הבטיחותית של העובדים מושפעת ביותר מאופן תגובת ההנהלה לאירועי בטיחות. בתהליכים המסורתיים של הפקת לקחים, ההנהלה מבקשת למנוע אירועי בטיחות עתידיים על ידי הרתעה, המבוססת על ענישת האדם שהיה סמוך למקום האירוע ברגע התרחשותו. לצורך כך, ההנהלה נוהגת למנות וועדת חקירה, שתפקידה להצביע על התרשלות העובד במניעת האירוע. ההנהלה מתייחסת אל העובד כאל "תפוח רוקב" שיש להרחיקו, כדי למנוע נזקים עתידיים, ואילו העובדים רואים בו שער לעזאזל, שהענשתו מאפשרת הסחת תשומת לב ההנהלה ממחדלי בטיחות נוספים שקיימים במפעל. בגישה המסורתית, וועדות החקירה נוקטות בגישה של חוכמה לאחר מעשה, תוך התעלמות ממורכבות המצב בו היה נתון העובד המואשם בהתרשלות.

להענשת העובד שאיתרא מזלו יש השפעה שלילית על הפעילות למניעת תאונות: העובדים נמנעים מלדווח על אירועי בטיחות, מעלימים מידע חשוב שעשוי לסייע לשיפור הבטיחות, ונמנעים מליזום תהליכים למניעת תאונות. גישה חדשה יחסית, שתופסת תאוצה בשנים האחרונות, היא של יצירת אקלים בטיחות במפעל. ההנהלה מעודדת את העובדים לדווח על אירועי בטיחות, ומתגמלת אותם על יזום תהליכים לשיפור הבטיחות. במקום וועדות חקירה, ממנים וועדות תחקור, שתפקידן להסביר את נסיבות האירוע הבטיחותי, עם דגש על תנאי העבודה ועל תהליכי התפעול.

במחקר שנערך בימים אלו במרכז גורדון להנדסת מערכות בטכניון אנו בודקים כיצד ניתן להבטיח שהמערכת תהיה חסינה בפני טעויות מפעיל, וכיצד ניתן לתמוך בעקרונות הגישה הפרואקטיבית וביצירת אקלים בטיחות כבר בשלב פיתוח המערכת. בין השאר, במסגרת המחקר נעשית בדיקה של תרומת התקינה לקידום התנהגות בטיחותית של העובדים. תקן לדוגמא זהו תקן 18,200, שהוא אימוץ של התקן האמריקאי ANSI/ISA 18.2 לניהול התרעות בתעשייה התהליכית. הבעיות המרכזיות של התרעות בתעשייה הן של עודף התרעות, ושל הפרעה לריכוז בזמן הטיפול בבעיה. לאחר שהעובדים מתרגלים לשמוע התרעות, הם מתייחסים אליהן כאל מטריד, ומגיבים לאט, באופן שנתפס כרשלנות. התקן החדש מגדיר תהליכים של תגובה להתרעה, שמצמצמים באופן משמעותי את כמות ההתרעות, ומאפשרים מעקב אחר מצב ההתרעה, תוך המנעות מההטרדה שבהתרעה.

בעקבות החידושים בהתייחסות לנושא של מניעת תאונות, ממוני הבטיחות נדרשים יותר ויותר לפעול ליצירת אקלים בטיחות, ולהבטיח שתהליכי התפעול יהיה חסינים בפני טעויות מפעיל. המאמר יציג את המוטיבציה והתועלת שביצירת אקלים בטיחות, את המחקר החדשני בנושא חסינות מערכות בפני טעויות מפעיל, ואת התקן החדש שמסייע להבטחת תגובה הולמת של העובדים להתרעות.